

CHOLERA

Onderstaande bijdrage werd door Pierre Kluyskens geschreven in 1970

Er gaat geen maand voorbij zonder dat wij op ons T.V.-scherm de zich steeds maar herhalende en niettemin steeds even verschrikkelijke beelden van natuur-rampen in een of andere uithoek van onze wereldbol te zien krijgen: aardbeving, orkaan, overstroming die dorpen en steden in enkele ogenblikken wegvagen en in of onder de puinen honderden slachtoffers maken.

En wanneer de eerste berichten over de gevolgen van de ramp, over de ellende van de gesinistreerden ons bereiken, heeft de actualiteit reeds een ander beeld in ons TV-scherm omlijst. Nochtans is het dan pas dat de ellende een hoogtepunt bereikt, wanneer de hulpploegen niet tijdig opdagen of niet bij machte zijn de nodige materiële en medische bijstand te bieden: de in de zon weggrottende lichamen, de vliegen, de open wonden, het bevuild water, zijn zovele elemen-

ten die een bliksemsnelle verspreiding en uitbreiding van ziekten en epidemieën veroorzaken, gans in het bijzonder de cholera, een van de verschrikkelijkste plagen die het mensdom kunnen teisteren.

Voor ons betekent dit woord niet veel meer dan de naam van een in onze streken onbekende kwaal, maar in Noord-Afrika, in Zuid-Amerika, in Indië, in Anatolië, is het nog een van die vervloekte woorden die de bevolking doen huiveren van schrik. Zij weten dat na elke natuurramp de kwaal haar slachtoffers zal komen opeisen.

Bij ons zijn er mensen die niet eens meer weten dat ook in onze stad de cholera morbus en de pest in het verleden verschrikkelijke verwoestingen hebben aangericht.

Zij vergeten of weten wellicht niet dat er heel wat Gentenaren zijn, wier grootvader of grootmoeder aan de cholera is gestorven en dat er van 1832 tot 1866, bij de 9.000 mensen in onze stad aan die kwaal bezweken, zonder dan nog te gewagen van de duizende mannen, vrouwen en kinderen die, onvoldoende hersteld, enkele maanden nadien overleden: die cijfers staan nog zeer laag vergeleken bij de statistieken van de overlijdens in onze buurlanden, als Frankrijk en Groot-Brittannië.

Enkele jaren geleden, toen in ons land een epidemie van kinderverlamming uitbrak, heersten verslagenheid en paniek in alle huisgezinnen en nochtans hadden ditmaal de overheden de nodige maatregelen kunnen treffen om de kwaal doelmatig te bestrijden.

De geneeskunde kon de epidemie in de kiem smoren: onze grootouders integendeel stonden machteloos, wisten van geen red- of geneesmiddel en konden enkel verhoppen dat hun gebeden, hun gewijde medailles, het zich verschansen in hun woning of de vlucht uit de stad van elke contaminatie zou bevrijden.

Men kan zich licht inbeelden in welke panische toestand de mensen toen moeten geleefd hebben wanneer zij vernamen dat een choleragolf langzaam maar zeker onze gewesten naderde. Het was erger dan de oorlog want er bestaat altijd hoop dat de vijand zal overwonnen worden, dat er vrede zal gesloten worden. Met de cholera kon men eilaas geen vrede sluiten.

Zelfs al had men toen over een doelmatig wapen beschikt, nog zou het zonder uitwerking zijn gebleven omdat de onhygiënische toestanden in dewelke het grootste gedeelte van de bevolking leefde, in elk geval sterker zou geweest zijn dan het sterkste verdedigingsmiddel.

In het XIXe eeuwse Europa kon niets de kwaal tegenhouden, omdat de levensvoorwaarden van de mensen zelve de beste geleider voor de cholera bacillen, als ijzer voor elektriciteit, uitmaakten.

Te Gent leefde, in het midden van de vorige eeuw, meer dan een vierde van de bevolking in beluiken, krotten, kelders of zolders, opeengedrongen in vertrekken waar lucht en licht zich nauwelijks een weg konden banen: de gemakken,

de waterpomp of waterbak, de huisraad, het linnengoed, de verwarming, alles was er erbarmelijk en enkel de ratten en vliegen leidden er een veilig bestaan. Het is dan ook in die beluiken en steegjes dat de epidemieën de mensen kwamen wegmaaien als een zeis de korenoogst.

Met pest en melaatsheid, was de cholera het afschuwelijkste dat men zich kon indenken: zij spaarde niemand, ging waar zij het verkoos, bleef stilstaan, rondcirkelen, vlamde dan weer plots vooruit, keerde op haar stappen terug, hield zich een tijdlang schuil, dook weer wat verder op, maaide de bevolking van een ganse stad weg, spaarde een andere, nam een nieuwe aanloop, draaide de wereld rond en ging op haar startpunt even op adem komen om een nieuwe helse kringloop te ondernemen.

De mensen baden stukken van hun paternoster af, de geneesheren probeerden het onmogelijke, de overheden vaardigden allerhande verstandige of potsierlijke verordeningen uit, de kwakzalvers maakten fortuin met de lichtgelovigheid van het publiek, en de cholera ging gekscherend van de ene prooi naar de andere.

In augustus 1817 stierf niet ver van Calcutta een man die de gebruikelijke symptomen van cholera vertoonde. Drie dagen later waren er tien doden, twee maanden nadien 15.000 slachtoffers.

Er is een wereldkaart nodig om de vijftien jarenlange zwerftocht van de epidemie uit te stippelen, vooraleer zij op 26 mei 1832 de Gentse stede bereikte om er de genaamde Claessens, kleermakersgast, 49 jaar oud, wonende in het Oliesstraatje, als eerste slachtoffer op te eisen.

Hoe de cholera naar Gent was overgewaaid, was een onverkwikkelijke historie geweest: ratten, schepen, soldaten, kooplieden, matrozen, allen hadden haar in haar helse tocht een helpende hand toegestoken. Zij moest zich niet eens de moeite van de moderne autostoppist getroosten om de wereld af te reizen: een rat nam ze mee aan boord, met een koopman ging zij aan wal; een karavaan gaf haar een lift, een bedevaarder bracht ze honderden kilometers verder. Soms trok zij verschillende richtingen uit om pas daarna haar keus te doen. Twee jaar bleef zij in India en Ceylon; met een Engels fregatschip werd het voor haar een plezierig boottochtje naar de Mauritiuseilanden; na er een goede vracht slachtoffers naar het graf te hebben gebracht, wipte zij met een schip naar Afrika.

Een reisroute leek haar onvoldoende; in 1821 onderneemt zij een tweede tocht en is twee jaar later in het land der tsaren, waar de barre winter haar echter nefast is; met moeite geraakt zij over de Duitse grens; zij begint er te draaien als een opgezweepte tol, werpt zich op Berlijn, Hamburg, Oostenrijk en Hongarije. In een havenstad muist zij stil aan boord met een dronken matroos, bereikt Engeland, Ierland, Frankrijk.

De Gazette van Gend had nu en dan berichten doorgestuurd over de kwaal in

Rusland, Duitsland, Engeland. Toen ook te Parijs de eerste slachtoffers vielen, ontstond er paniek alhier: de kerken werden plots te klein, de geneesheren kwamen bijeen. Er was geen buurvrouw die niet wist te vertellen welke kruiden men moest branden, welk mengsel men moest slikken of welke zalf men op het lichaam moest strijken!

Zonder een bepaald geneesmiddel te kunnen voorschrijven, wisten de geneesheren nochtans een aantal voorzorgsmaatregelen aan te raden, die, indien men ze stipt had nageleefd vanaf de eerste dag, wellicht het ergste had vermeden, doch de onhygiënische levensvoorwaarden en de slechte wil van het volk kelderden om het even welk initiatief. Het was in die jaren onmogelijk de mensen ook maar de meest elementaire begrippen van hygiëne aan te leren; men lachte degenen uit die beweerden dat men zich in tijden van epidemieën, verschillende malen daags moest wassen, dat men de kamers moest verluchten, geen water mocht drinken uit de eerste de beste waterput, dat men geen bedorven vlees of vis mocht eten.

De vensters zorgvuldig dicht houden, antwoordden onze grootmoeders, nooit van ondergoed veranderen 's winters, de hond en de kat in de huiskamer houden, al het huisvuil midden de straat of in de Schelde werpen.

Het werd een ramp, vooral in de beluiken.

De epidemie kwam langzaam; waarom er haast bij zetten? Zij scheen er integendeel een duivelse vreugde bij te beleven de mensen in angst en schrik haar komst te zien afwachten. Zij die razend snel een streek kon afreizen, legde in een maand de afstand Kortrijk-Gent af!

Gent werd een kolfje naar haar hand; honderden beluiken, rivieren, sloten en grachten die echte modderpoelen waren, waterputten gelegen in lage, moerasige gronden. Als een Dulle Griet die dood en vernieling over het land brengt, zaaide zij links en rechts wat mikroben en bacillen. Toen ging het vlug: eerst een gemiddelde van tien slachtoffers per dag, dan werd het tempo opgedreven: twintig, dertig, tot vijftig nieuwe zieken iedere dag.

Nog driemaal, kwam na de eerste golf van 1832, de cholera morbus paniek en dood zaaien te Gent: in 1849, in 1854 en een laatste maal in 1866. Hoe zij kwam, vertrok en terugkwam, wist niemand.

Machteloos stonden de mensen, zoals nu nog miljoenen mensen in Azië weerloos staan tegenover de verschrikkelijke kwaal, omdat hun levensvoorwaarden niet eens deze van onze middeleeuwse samenleving hebben bereikt.

Te Gent had men een aantal maatregelen voorgeschreven: de muren van scholen, hospitalen, beluiken moest witgekalkt worden, de mesthopen uit de straten verwijderd, de rivieren gereinigd.

Die maatregelen werden aanvankelijk niet eens door de bevolking gevolgd, men moest ze manu militari opdringen. Moest men ze stipt hebben nageleefd, men zou veel minder slachtoffers hebben betreurd.

1227 mensen stierven aan de cholera te Gent in 1832, 2224 in 1849, 1004 in 1854 en 2769 in 1866.

Het was de laatste maal dat de verschrikkelijke kwaal onze stad teisterde: beter begrip voor hygiëne, betere huisvesting, grote vooruitgang van de geneeskunde hebben ze definitief verdreven: zij is thans historisch de rangen gaan vervoegen van die twee andere middeleeuwse plagen: de pest en de melaatsheid.

De politieke en militaire verwickelingen van de jongste weken in het Midden-Oosten hebben o.a. voor gevolg gehad dat het nieuws over de cholera-epidemie dat in augustus in alle kranten werd geblokletterd, geleidelijk van de frontpagina is verdwenen en de rij nieuwtjes of echos tussen twee advertenties in is gaan vervoegen, temeer daar geruststellende verklaringen van het Ministerie van volksgezondheid en van epidemilogen duidelijk hebben laten uitschijnen dat er ditmaal, althans in de huidige toestand van zaken, geen enkel gevaar dreigt voor België.

Dit leert ons nogmaals aan hoe alles hier op aarde betrekkelijk is en hoe de wereld toch snel evolueert; er was immers voor onze voorouders en zelfs voor onze grootouders geen woord dat hen meer de bibber op het lijf joeg dan het woord Cholera.

Het had op alle lippen, in de XIXe eeuw, een ander verschrikkelijk woord, "pest" vervangen, dat in de Middeleeuwen meer terreur inboezemde dan het woord "oorlog".

De pest, gesel Gods, zoals men ze noemde, had eeuwen lang paniek, dood en rouw gezaaid, zonder dat de toenmalige geneesheren en geleerden er in geslaagd waren ook maar één enkel doelmatig wapen uit te vinden om de kwaal te bestrijden.

De pest was echter plots verdwenen, even mysterieus als zij gekomen was, de pesthuizen werden gesloten, de wereld kwam opnieuw op adem en dacht dat zij voor immer was bevrijd van de afschuwelijke kwaal en kwaad van de epidemieën die, zo hebben de oude geschiedschrijvers het ons verteld, soms in één golf de helft van de wereldbevolking hadden weggemaaid.

En dan dook plots een nieuwe kwaal op, de cholera. In 1817 zette zij zich als lava, in beweging, van de delta van de Ganges en van de Brahmapoetra in Indië, waar zij tot dan toe, sedert onheuglijke tijden had gehokt, omdat zij aldaar alles bezat -vochtigheid, water, slijk, warmte- om er welig te floreren.

In Europa kende men de ziekte niet veel meer dan bij naam; geleerden wisten te vertellen dat men de Cholera sedert onheuglijke tijden kende, zelfs in de Bijbel vermeld vond, en dat men op medisch vlak een duidelijk onderscheid moest maken tussen banale Cholera, de cholera nostras of europea, ziekte die geenszins epidemisch is, en de cholera morbus of asiatica, uiterst gevaarlijk en besmettelijk zoals de meeste ingewandsziekten, gelokaliseerd in Indië waar zij

verschrikkelijke verwoestingen aanricht en waar zij ten andere, midden in de XXde eeuw, sommige jaren tussen de vijftig en de honderdduizend slachtoffers maakte.

De ziekte bleef er eeuwen als ingelegerd tot zij in 1871 aan haar volksverhuizing begon. Men weet dat het een arme drommel was die in augustus van dat jaar in een proces te Morley, niet te ver van Calcutta moest getuigen, die ze aan zijn omgeving overmaakte en aldus onrechtstreeks de dood van tientallen miljoenen mensen op zijn geweten heeft, want twee maanden nadat hij zelf aan de kwaal bezweken was, hadden 15.000 mensen hem in het graf vervoegd en breidde de epidemie zich over gans het land uit.

Eens de baan op, zou de cholera bacil of kommabacil na Indië, gans Azië, Afrika en Europa besmetten.

De kwaal schreed als een pletrol voort; geen streek, stad of dorp bleef op zijn doorgang gespaard.

Nu eens verspreidde de epidemie zich bliksemsnel, plofte op een streek neer als een wolk sprinkhanen, dan weer bleef zij rustig in een land, om een stad toeren, tot wanneer er voldoende slachtoffers waren, om dan plots naar een andere streek koers te zetten.

Een gure winter bracht ze gewoonlijk tot stilstand, doch zodra de zon opnieuw hoog in de hemel scheen en het waterpeil in de rivieren en meren daalde, hernam de kwaal zijn mars door de continenten, over berg en dal.

In die tijd reisde men tamelijk traag; de cholera volgde het voorbeeld van de mensen en het was pas in 1832, meer bepaaldelijk op zaterdag 27 mei, dat het eerste slachtoffer te Gent werd gesignaleerd: een arme kleermakersgast, Claessens genaamd, uit het Oliestraatje in de wijk Nieuwpoort.

Sedert weken en maanden leefde de Gentse bevolking in de angst; men wist dat vroeg of laat de verschrikkelijke epidemie de stad zou aandoen, dood en rouw zaaien; sedert maanden, indien niet sedert jaren had men de langzame vordering van de cholera gevolgd, aangetekend op de kaart. Men wist sedert 1823, toen zij Rusland was binnengevallen, dat de kans nog uiterst klein was om aan de ramp te ontkomen; men had lijdzaam moeten toezien hoe de ziekte Duitsland, Oostenrijk en Hongarije was binnengedrongen en men had vernomen, zij het met veel vertraging dat matrozen ze met een schip uit Hamburg Engeland hadden binnengeloodst en dat van een Engelse haven de cholera de zee overstak en Parijs had besmet.

Op dat ogenblik was alle hoop verzwonden: het zijn geen douaneposten die de cholera kunnen tegenhouden. De overheden wisten het maar al te goed en hadden sedert geruime tijd, onder het waakzaam oog en de ijzeren hand van burgemeester Van Crombrugge een aantal voorzorgsmaatregelen genomen, wel wetende dat zij alles bij mekaar niet veel meer tot gevolg zouden hebben dan

het aantal doden tot een minimum te herleiden.

Van het ogenblik af dat de epidemie Europa naderde, hadden de geneesheren in alle landen, het onmogelijke gedaan om een doelmatig wapen tegen de cholera-bacil te vinden, doch zij stonden na jaren zoeken even ver als de geneesheren van de Middeleeuwen toen zij wanhopig naar een heelmiddel tegen de zwarte pest zochten dwz nergens.

Het zou pas veel later zijn, te laat, wanneer de cholera zich vrijwillig op haar Indische stellingen begon terug te trekken dat Robert Koch, in 1884 de kummabacil van de cholera wist te lokalizeren en mocht aantonen en bewijzen dat men van 1817 tot 1884, inzake verzorging van de choleralijders, volledig naast het net had gevist.

In 1832 echter bleef er geen ander oplossing voor de overheden over, dan stipt de instructies van de geneeskundige commissies te volgen die algemene richtlijnen voor een betere hygiëne bij de bevolking, de reiniging van stromen, rivieren en grachten voorschreven en voor het overige het stadsbestuur de wijze raad gaven speciale hospitalen in te richten ten einde er bij de eerste alarmkreet, de zieken onder te brengen.

Inmiddels was ook de regering uit haar schelp gekropen en het begon in gans het land verordeningen, instructies, bevelen, politiereglementen te regenen terwijl de clerus naarmate de epidemie onze grenzen naderde, missen bij de vleet liet opdragen, processies inrichtte en allerlei gebeden voorschreef. Kwakzalvers en uitbuiters waren er van hun kant gretig bij om allerhande medicijntjes en drankjes op de markt te brengen en lichtgelovige zielen te bedriegen.

In een volgende bijdrage zullen wij de politieke, religieuze en sociale ontwikkelingen die de cholera-epidemieën met zich brachten, ontleden, doch vandaag zullen wij ons beperken tot een paar zakelijke gegevens over de achtereenvolgende golven van de kwaal.

De mensen beefden, baden, sakkerden, sloten zich op, liepen de kerken binnen of gingen samen met hun buurman putten in de grond klagen. De cholera bekommerde er zich weinig om want zij wist hoe en waar zij moest toeslaan: in de krotten en beluiken van Gent, in de arme wijken waar er geen hygiëne bestond, het huisvuil op de straat werd geworpen, de grachten stonken van modder en afval. En te Gent ontbrak het aan geen beluiken in een stad die sedert Lieven Bauwens, jaarlijks duizende mensen uit de buitengemeenten zag toestromen, proletariaat dat men in de meest ongezonde zgh. woonhuizen van de beluiken samenperste. In 1845 waren er te Gent 14.372 huizen, aldus Mareska en Heymans in hun verslag, en van deze huizen waren er 3.586 in de beluiken gelegen, terwijl heel wat huisgezinnen vrede moesten nemen met een vochtige kelder!

Het was praktisch uitgesloten aan mensen die in dergelijke krotten woonden te zeggen hoe zij hygiënisch moesten leven. Het enige wat men kon doen was de

zakken uit de delen en recht geven op een dagelijks rantsoen goede soep. Van alle steden en dorpen van België is Gent in de opeenvolgende golven, het zwaarst geteisterd geworden. Toen reeds was Gent de stad waar de waterbezoedeling erger was dan in om het even welke andere stad van Vlaanderen en Wallonië, toen reeds waren Leie, Schelde, kanalen en grachten echte modderpoelen.

Bij de eerste golf, van 23 mei tot 18 oktober werden te Gent 2.103 mensen besmet door de cholera en betreurde men 1.227 doden, niettegenstaande het feit dat men ruim vijf en half miljoen frank van onze huidige munt had uitgegeven om de epidemie te bestrijden.

De winter deed de kwaal wijken doch van 6 augustus tot 12 november 1833 werden er 95 nieuwe slachtoffers geteld. Het jaar daarop telde men 171 doden. Reeds dachten de mensen dat de cholera tot het verleden behoorde tot zij plots, nog veel heviger, in 1849 een aanval inzette en in onze stad alleen 2.226 doden eiste.

Een vijfde maal plofte de epidemie op België neer in 1854, maakte in het land meer dan 6.000 slachtoffers met als zwaartepunt andermaal de Arteveldestad, nml. 1.004 doden.

Een zesde maal verscheen de verschrikkelijke cholera in 1859, en men bracht te Gent alleen 498 mensen naar hun laatste rustplaats.

Zeven jaar later arriveerde opnieuw de epidemie uit Indië, ditmaal zeer snel want zij had de waterwegen gekozen. België betaalde in dit ongeluksjaar 1866 een zeer zware tol, meer dan 43.000 doden.

Een achtste en laatste maal kwam de cholera aan de enkele nog bestaande stadspoorten aankloppen, in 1892, maar op dat ogenblik had men reeds ingezien dankzij Koch dat de kwaal niet onoverwinnelijk was: hij moest vrede nemen met 25 slachtoffers te Gent en wanneer het jaar nadien de cholera een ultieme poging deed, kon zij slechts één enkele Gentenaar besmetten. Zij was het nu bepaald beu en wij zagen de afschuwelijke plaag nooit meer terug.

Na de Pest in de Middeleeuwen, die plots geruis- en spoorloos uit onze gewesten verdween, na de pokken die tot het einde van de XVIIIe eeuw jaarlijks duizenden kinderlevens opeisten en die zelfs nog in het begin van de XIXe eeuw, een kind op zeven naar het graf brachten, richtte de cholera morbus in ons land, in een achttal opeenvolgende golven, verschrikkelijke verwoestingen aan. Met zijn bij de negen duizenden was Gent, vergeleken bij de overige steden, telkens het zwaarst getroffen geworden, hetgeen noch de bevolking, noch de pers, noch de overheden noch de oppositie onverschillig had gelaten.

Iedereen was misnoegd, en soms terecht, maar niemand wou of dierf zijn verantwoordelijkheid nemen, en men schoof de schuld maar liefst op andermans rug, de gemakkelijkste, goedkoopste maar ook de slechtste handelwijze wanneer een gezonde oplossing moet betracht worden.

Lang voordat de epidemie onze steden bereikte, moest het geneesheren en overheden duidelijk zijn geweest dat cholera, moest zij ooit te onzent toeslaan, Gent harde klappen zou toebrengen. Men wist niet veel af van de kwaal en men wist vooral niet hoe men hem doelmatig moest bestrijden, maar men wist in elk geval, omdat de ondervinding het in andere landen had aangeleerd, dat bezoedeld water en gebrek aan hygiëne de verspreiding van de cholera ten zeerste in de hand werkten.

Hoe deed zich nu de toestand te Gent in dat opzicht voor, in het begin van de vorige eeuw?

Uiterst slecht, op alle gebieden.

Gent was als het ware voorbestemd tot een catastrofe, indien de cholera er ooit zijn eerste slachtoffer maakte.

Gent was in de eerste plaats een stad van rivieren en kanalen: de Schelde, de Leie met hun kronkelende vertakkingen, de Lieve, de vaarten, kanalen en grachten, meer dan nog uitgestrekte moerassige gronden, de zgh. meersen, de Bijlokemeersen, de Muinkmeersen, waren op gebied van watervervuiling een bestendige plaag.

In de wintermaanden stond het waterpeil tamelijk hoog, doch van Lente tot Herfst, werden de meeste vaarten stinkende modderpoelen waar eenieder huisvuil en afval kwam storten.

Ook met de huisvesting van een aanzienlijk deel van de bevolking was het erg gesteld.

Geen enkele stad in Europa kende in de 1e helft van de XIXe eeuw een zo snelle opgang en bevolkingsaan groei als Gent, het Manchester van het vasteland, bij en na de opkomst van de textielindustrie alhier. Duizende en nog duizende mensen van het platteland kwamen in de pas opgerichte fabrieken en ateliers, werk zoeken en vinden. Men bouwde echter in die jaren nog geen building of sociale woningen, urbanisatie was een abstract begrip en men stopte gewoonweg honderden gezinnen in krotwoningen en beluiken.

Tot 1890 aldus Prof. Dumont in zijn stedenaardrijkskundige studie van Gent, leefde meer dan 20% der Gentse bevolking opgestapeld in deze broeinesten van microben; een vijfde der bevolking leefde samengepakt in steegjes en achterkoertjes met gehele gezinnen op één kamer.

Men kan zich best indenken in welke onhygiënische voorwaarden deze mensen leefden en met welke snelheid om het even welke ziekte of epidemie er zich moest verspreiden. In geen enkele stad was de toestand zo hachelijk, omdat geen enkele stad in het land met dezelfde demografische problemen en bliksemsnelle industriële expansie werd geconfronteerd.

Bovendien had het jaar tevoren, door de mislukking van de oogst, hongersnood te Gent geheerst.

Stad van waterlopen en van beluiken was Gent, in alle opzichten een gretige prooi voor de aanstormende cholera.

Men had het moeten weten te Gent, maar men wist het slechts veel later, toen men had kunnen inzien dat de stad telkens een zware tol moest betalen.

Wanneer men in 1869 tot de gezondmaking van een der meest onhygiënische wijken, deze van de Nederschelde besloot, werd woordelijk in “Vertoog der beweegredenen” geschreven: “Het zal, denken wij, nutteloos zijn te doen uitschijnen hoezeer het nodig is de ongezonde wijken te reinigen.

Onze talrijke werkende bevolking is op eenige punten der stad samengehoopt in ongezonde huizen en enge stegen, waar licht en lucht ontbreken, deze hoofdzakelijke bestanddelen voor het leven en de gezondheid. De besmettelijke ziekten, zoo veelvuldig sinds eenige jaren, richten er verschrikkelijke verwoestingen aan. In 1866, bij de laatste verschijning der cholera, heeft iedereen begrepen, dat men aanstonds die brandpunten van verpesting moest doen verdwijnen, die voor al de inwoners een bestendig gevaar opleverden en dat men zich niet meer tot schijnmiddelen of halve maatregelen mocht bepalen”.

4.000 mensen leefden er inderdaad opeengeperst in een twaalfstal smalle straatjes: “Gij zult niet verwonderd zijn, aldus het Verslag, dat de Cholera in 1854, in de vierde afdeeling, waartoe deze wijk behoort, het vierde van het totale cijfer der choleraziekten heeft geleverd, dat in 1859 dit getal tot boven een derde ging en dat vroeger, in 1832, bij den eersten inval van den Indiaanse kwaal, het getal zieken er zoo groot was, dat men zich genoodzaakt zag in de nabijheid tijdelijk een hospitaal in te richten”.

Dat schreef men in 1869, doch toen in 1831 de epidemie over Rusland, Duitsland en Frankrijk naderde, hadden de overheden onmogelijk de helft van de stad, alle beluiken kunnen afbreken en slopen, en maatregelen nemen opdat ook in de zomermaanden het water in de bedding van de rivieren op een behoorlijk niveau zou kunnen gehouden worden.

Dergelijke preventieve maatregelen waren totaal uitgesloten, zoals het ook niet opging aan de geneesheren te vragen of zij geen heelmiddel, medicament of behandeling kenden om de bevolking van de kwaal te bevrijden, desnoods om de zieken te genezen.

En zij die het waagden in dit opzicht een behandeling voor te schrijven, hadden het bij het verkeerde eind. Pas later, wanneer de cholera voorgoed uit onze streken was verdwenen, kon men uitmaken dat gans de therapie in de XIXe eeuw verkeerd, ja zelfs nefast was geweest voor de choleralijders. “Uitzweten” was toen de boodschap, weinig drinken geven en zgd de zieke zijn kwaal langs het zweet om laten uitspuwen. Het was verkeerd, want men moet integendeel de deshydratie bestrijden, de zieke veel doen drinken! De enige wijze raadgevingen die de geneesheren in 1831 de overheden konden suggereren, waren dan ook van algemene aard: speciale hospitalen inrichten, verse strozakken uitdelen, hars doen branden in de scholen, samenscholingen verbieden, voed-

zame soep aan de armen geven, de huizen in de beluiken witkalken, de straten rein houden, de bevolking wijzen op de meest elementaire begrippen van hygiëne, wijzen op het gevaar van dronkenschap, op het gevaar van besmetting door de latrines, de vuilnishopen enz.

Welnu al deze maatregelen stoten op onbegrip, kritiek, tegenkanting. Vooreerst wanneer het er op aankwam vier speciale hospitalen in te richten, nml. in de gewezen kerk van de Capucijnen (Brabantdam), de Academie voor schone Kunsten (3 zalen), de Bijloke (een zaal), de kapel van de Werkplaats van Weldadigheid. Al deze instellingen protesteerden en weigerden aanvankelijk een of meerdere zalen af te staan.

Met de hygiënemaatregelen oogste het stadsbestuur zeker geen bijval: hygiëne opdringen aan mensen die gewoon zijn vuil te leven, is onbegonnen werk. De politie moest er bij gehaald worden om de verordeningen en bevelen van het bestuur te doen toepassen en eerbiedigen. Maar wie had kunnen beletten dat de inwoners voorts water bleven drinken uit verdachte waterputten, dat zij wel het voetpad maar niet de huiskamer reinigen, dat zij tijdig noch van kled noch van hemd veranderden, dat zij hun kinderen in modderpoelen lieten spelen.

Er zijn jaren geduld nodig geweest om het volk wat hygiëne aan te leren, en er waren te Gent, zelfs in de burgerij, geen twintig mensen die toen ook maar één bad per jaar namen!

Met de kerkelijke overheid was er ook voortdurend ruzie. Eens de epidemie uitgebroken lieten de pastoors in alle kerken missen opdragen, richtten zij processies in, zovele samenscholingen die door de geneeskundige commissies ten zeerste afgeraden werden.

Beter had men gedaan gelovigen aan te zetten thuis te bidden.

Toen het stadsbestuur op zeker ogenblik beval dat personen aan cholera bezweken, rechtstreeks, dus zonder dienst of mis in de kerk, zouden begraven worden, en de lijken met kalk bedekt, werd het een herrie van belang met kerkelijke overheid en gelovigen die niet wilden begrijpen dat zulks een noodzakelijke maatregel was.

Met de uitdeling van soep aan de behoeftigen werd het zelfs potsierlijk. Geen vlees in die soep gedurende de Vasten, op Vrijdag en op alle andere vleesloze dagen(en zij waren toen zeer talrijk).

Het duurde weken vooraleer Mgr. Van de Velde tot het besef kwam dat O.L. Heer het de armen van Gent zeker niet kwalijk zou nemen indien zij een brok vlees gedurende de Vasten in hun soep vonden. De bisschop gaf uiteindelijk toe, maar niet voor de Vrijdagsoep!

De mensen wilden nochtans graag iets doen voor behoeftigen, zieken en door het noodlot getroffen medeburgers, maar op voorwaarde dat er voor uitgegeven centen een tegenprestatie zou komen, dat zij er ook wat plezier aan zouden beleven.

Zij richtten concerten in die een mooie stuiver opbrachten, al waren deze concerten even gevaarlijk als de volgepropte kerken!

Op politiek vlak waren de epidemieën van de cholera een kolfje naar de hand van de partijen. Het stadsbestuur heeft al het nodige gedaan beweerde de partij aan het bewind, de overheid heeft niets gedaan, is slechts geïnformeerd, laat alles aan het privé initiatief over, deelt te weinig soep, strozakken, kalk en hars uit, donderde de oppositiepers.

Het werd op een bepaald ogenblik zo scherp, dat men met dodencijfers goochelde in de verkiezingscampagne en dat in 1854, de Liberalen, sedert 1830 aan het bewind op het stadhuis, de verkiezingen verloren tot groot jolijt van de Bien Public!

Het enig positief resultaat -want als oorlogen, hebben rampen ook soms gunstig aspect- kan men aanstippen dat de epidemieën van cholera te Gent, de vinger op de wonde hebben gelegd, een gelegenheid zijn geweest om aan te tonen in welke onmogelijke voorwaarden de arbeidersbevolking moest leven, en het startsein zijn geworden voor een sociale politiek. Wij hebben hierover het voorbeeld aangehaald van de sanering van de wijk Nederschelde.

Het zijn tijdens en na de epidemieën nog andere voorbeelden geweest: de overheden hadden begrepen dat in een stad als Gent, rijk door haar textielnijverheid, maar arm door haar sociale problemen, kordaat het roer moest worden omgegooid.

Pierre KLUYSKENS

DE FAMILIE MAST VAN DE VRIJE SCHIPPERSNERING EN DE VRIJE NERING DER WIJNSCHRODERS VAN GENT (3)

De vorige keer hadden we het hier reeds over de erfelijke nering, de mannelijke telgen van de familie en de beroepsbezigheid van de dames Mast tot het einde van het Ancien Régime. Dan zagen we hoe het met de aangetrouwde familie Mast gegaan is en wat met de familie gebeurde sedert het einde van het Ancien Régime in 1796.

Thans doen we verder met de mannen en vrouwen Mast en de aangetrouwde familie tot het einde van de XIXe eeuw.